

oni. Spomeniki naj bi bili razporejeni po najdiščih od zahoda proti vzhodu, čeprav to ni vedno povsem jasno, kar ni nenavadno, saj si najdišča ne sledijo v ravni liniji. Na nagrobnikih iz agra je mogoče zaslediti večji delež avtohtonih imen, še posebej to velja za "pohorski" del agra. Izstopajo zlasti najdišča Veliko Tinje, Šmartno na Pohorju in Črešnjevec, a ne samo po številu spomenikov, temveč tudi po njihovi raznovrstnosti in celo izjemnosti. Na Šmartnu na Pohorju je treba omeniti upodobitev Orfeja na steli za Avrelija Kalandina (št. 253). Primerjamo jo lahko celo s tisto, ki jo poznamo z Orfejevega spomenika (pranger) v centru mesta (tu št. 28). Z iste lokacije je znana še pepelnica z metričnim napisom – teh v provincialnem okolju ne najdemo pogosto, se pa v agru Petovione pojavi še eden v Staršah (št. 362). Te prav tako predstavljajo en tak podeželski center, saj je od tu ohranjenih kar 30 spomenikov. So pa Starše že veliko bližje mestnemu središču.

Predvsem ob pregledovanju spomenikov iz podeželskega zaledja se uporabnik lahko nekoliko zmede, saj ne dobi popolne predstave o natančnem številu vseh znanih spomenikov z napisi s posameznega najdišča. Ves čas se je namreč treba opominjati, da gre samo za nagrobnike in da to niso vsi spomeniki, kar pomeni, da je slika teh lokalnih centrov, ki so se izoblikovali v agru, vsaj nekoliko popačena. Morda je treba na tem mestu vseeno postaviti pod vprašaj smiselnost delitve, vsaj ko govorimo o napisih agra.

Monografija se zaključuje s številnimi indeksi – začnejo se z imenskimi sezname (po gentilicijah in osebnih imenih), sledijo sezname uradniških funkcij, podatki, povezani z vojsko, navedbe omenjenih volilnih okrožij, geografski podatki, t. i. stvarno in krajevno kazalo, seznam slovnčnih posebnosti ter izčrpen seznam upodobitev in reliefov. Dodane so še konkordance, ki pokrijejo tako rekoč vse razpoložljive možnosti. Ni treba posebej poudarjati, da so tovrstna dela brez indeksov in seznamov precej omejena pri uporabnosti. Na tem mestu gre še posebej omeniti seznam upodobitev, reliefov in drugih ikonografskih posebnosti. A prav pri spomenikih z likovno upodobitvijo se zdi, da je ostalo še nekaj prostora za nadgradnjo, predvsem s tem, da bi se pritegnilo več relevantne literature. Odločitev, da se v korpus vključijo tudi tovrstni spomeniki, je vsekakor pohvalna, se je pa treba zavedati, da zahtevajo dodatne ekspertize, ki jih epigrafiki vedno nimamo. Pri tolikšni množici napisov, njihovih prepisov in drugih podatkov, ki jih je treba zbrati, se lahko pojavijo tudi tipkarski škrti, npr. pri transkripcijah napisov št. 30 in 266.

A ko povlečemo črto, ugotovimo, da je bilo opravljeno veliko delo, objavljena množica napisov pa bo tudi na ta način odtegnjena pozabi. Pred nami zaživi neverjetno bogastvo – to bo sicer popolno šele, ko bo korpus dopolnjen še z drugim delom, torej s preostalimi napisi Petovione (votivni, cesarski, počastitveni) in njenega podeželja. Že zdaj pa je več kot očitno, da Ptuj potrebuje primeren prostor, kjer bodo ti kamniti zakladi zaživel v vsem svojem predvsem marmornem sijaju in nas bodo spominjali na sijaj nekoč izredno pomembnega mesta v rimskem imperiju.

Julijana Visočnik

Ludwig Ohlenroth (†), Sebastian Schmid: *Die italische Terra Sigillata mit Auflagenverzierung. Katalog der Applikenmotive.* Münchner Beiträge zur Provinzialrömischen Archäologie. Ergänzungsbänd 3. Dr. Ludwig Reichert Verlag, Wiesbaden 2024. ISBN 978-3-7520-0615-5, eISBN 978-3-7520-0103-7. 400 strani, 90 tabel.

Monografija prinaša objavo zapuščine leta 1959 umrlega augsburškega arheologa Ludwiga Ohlenrotha. Ta je več desetletij potoval po evropskih muzejih, kjer je opisno in risarsko dokumentiral italisko sigilato z apliciranim okrasom. Na skupno 1212 popisanih posodah in njihovih fragmentih je prepoznal 910 različnih oblik aplik ter jih razvrstil v 21 tipov. Med njimi prevladujejo množično uporabljene aplikacije v obliki mask, delfinov in rozet, zastopani so tudi figuralni motivi, ki jih zasledimo zgolj na posameznih posodah. Ob tem je sestavil tudi tipologijo oblik posodja, na katerem se pojavlja aplicirani okras, in opozoril na izdelavo aplik z uporabo kalupov v obliki glinenih ploščic.

Delo je uredil in posodobil Sebastian Schmid, ki je tudi avtor uvodnih poglavij. V prvem delu povzame Ohlenrothovo biografijo in metodologijo, drugi del je namenjen pregledu stanja raziskav italiske sigilate – opisani so oblike posodja in motivi apliciranega okrasa, predstavljene so kronologija in distribucija ter delavnice in možne povezave med njimi, pozornost nameni tudi izbranim lončarjem, naboru uporabljenih oblik in distribuciji izdelkov iz njihovih delavnic.

Sledi obširen katalog, v katerem najdemo tudi opise izbranih posod oziroma aplik s slovenskih najdišč, tj. sigilato iz Emone (objava v *Petru S. 1972: Emonske nekropole (odkrite med leti 1635–1960)*), Poetovia (objavi v *Mikl Curk 1968: Terra sigillata iz Poetovija in Istenič 2000: Poetovia, zahodna grobišča II: grobne celote iz Deželnega muzeja Joanneuma v Gradcu. Katalog, del gradiva, ki ga hranita Pokrajinski muzej Maribor in Pokrajinski muzej Ptuj - Ormož, ni objavljen*) ter Neviodunuma (objava v *Petru S., Petru P. 1978: Neviodunum (Drnovo pri Krškem). Katalog najdb*).

Večina Ohlenrothovih podatkov je za sodobno rabo zastarelih. Temeljno delo za študij italiske sigilate z apliciranim okrasom v našem prostoru tako ostaja monografija *E. Schindler-Kaudelka, U. Fastner in M. Gruberja Italische Terra Sigillata mit Appliken in Noricum* iz leta 2001. Predstavljena monografija ga dopolnjuje, saj prinaša nekatere redke oblike aplik, ki se pojavijo zgolj na posameznih posodah, ter opise in risbe aplik z nekaterih neobjavljenih posod. Poskus povezave določenih aplik z znanimi lončarskimi mojstri raziskovalcu (vsaj teoretično) omogoča povezovanje nežigosanih ali fragmentiranih posod z znanimi lončarji in s tem veliko natančnejšo datacijo.

Tina Berden